

૧૩

૨૦૦૧

સમણસ્સ ભગવચ્ચો મહાવીરસ્સ”

ૐ વીતરાગાય નમઃ

શ્રીવિવેકઉમંગવીરજૈનગ્રંથમાલાનં. ૬

શ્રી સૂત્રાજૈન ખગોળ જ્યોતિષ પ્રવેશિકા

— પ્રથમ ભાગના લેખક અને સંપાદક —

પંજાબકેશરી શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરીધરજી મહારાજના અનન્યપદ્મર પંજાબરક્ષક જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્વિજયઉમંગસૂરીધરજી મહારાજનાં શિષ્ય-રત્ન વ્યાખ્યાનવાચસ્પતિ સાહિત્યરસિક મુનિરાજ શ્રી વીરવીજય મહારાજ.

★ અગણિત તારાઓના વિમાનો ★

★ અપ્યાસી ગ્રહોના વિમાનો ★

★ અકુલીસ નક્ષત્રોના વિમાનો ★

★ ચંદ્રનું વિમાન ★

★ સૂર્યનું વિમાન ★

— સૂર્ય કરતાં પૃથ્વી બહુ મોટી છે —

પ્રકાશક:-પં. છગનલાલ ગુણેશભલજી સીરોયા

વીર સંવત ૨૪૮૩

શકે સંવત ૧૮૭૯

વિક્રમસંવત ૨૦૧૩

ઈસવીસન ૧૯૫૧

જૈન ચંદ્ર વર્ષ ૧=૨

પ્રથમાવૃત્તિ ૧૦૦૦

સર્વલક્ષ સ્વાધીન

વિરમગામના સદ્ગૃહસ્થો તરફથી આ પુસ્તક
છપાવવામાં મદદ કરનારના નામોની યાદી

- ૧૫) મણીલાલ મોહનલાલ
૧૫) ઉમેદભાઈ ડાહ્યાભાઈ પટેલ
૧૧) ઝવેરી પોપટલાલ કેવળદાસ
૧૧) લીલચંદ કેશવલાલ માંડલવાળા
૧૧) એક સદ્ગૃહસ્થ તરફથી
૧૧) દોલતચંદ કાળીદાસ
૫) ચંદુલાલ પોપટલાલ પટવા
૫) સકરચંદ આશારામ
૫) ચંદુલાલ અમુલખ દેરગામવાળા
૫) મણીલાલ વેલસીભાઈ
૩) સૌભાગ્યચંદ લલ્લુભાઈ
૨) શાન્તીલાલ વાડીલાલ સંઘવી
૧) રમણુલાલ રતિલાલ પટવા

મુખપૃષ્ઠ પર આવેલાઓની સમજણ:--

સમતલા પૃથ્વીથી દુર તારાઓ ૧૬૦૦૦૦૦ માઇલો છે, એનાથી સૂર્ય ઉપર દુર ૧૫૦૦૦ માઇલોમાં છે ત્યાંથી ચંદ્ર ઉપર ૧૨૦૦૦૦ દુરવતી છે. ક્રમે કરીને ૨૦૦૦૦૦૦ માઇલો ઉપર મુખીમાં લગભગ મધ્યમલોકનો અંતિમ ભાગ છે. જ્યોતિષચક્ર વીસ માઇલોથી દુર નથી. સર્વોટ વિજ્ઞાનીઓ શોધખોળ ઉત્સાહપૂર્વક કરી શકે છે. ભૂલોખમાં નવ કરોડ ત્રીસ લાખ સૂર્ય પૃથ્વીથી દુર બતાવ્યો અને સમતલા પૃથ્વીથી સૂર્ય ઉપર સોળ લાખ અને પંદર હજાર માઇલો દુર છે તે નવ સત્યથી વેગળો સમજવા જેવો છે.

—પ્રકાશક

ॐ વીતરાગાય નમઃ

શ્રી જૈન ખગોળ જ્યોતિષ પ્રવેશિકા

શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનને અને સદ્ગુરુને નમસ્કાર કરીને હું 'શ્રી જૈન ખગોળ જ્યોતિષ પ્રવેશિકા' નામના ગ્રંથની રચના કરું છું.

સંસારમાં વસેલા આળશ્યોની બુદ્ધિના વિકાસ માટે અને જગતમાં રહેલા જિમને દુર કરવા સાર કેવલ આ ગ્રંથની રચના સદાકાલ ઉપકારી થશે એવી આશા છે.

ખગોળ એટલે પ્રાચીનતામાં આકાશ એવી સંજ્ઞા અર્વાચીન લોકોએ ખગોળના નામથી જ્યોતિષ વિદ્યાનો વિસ્તૃત પ્રચાર કર્યો છે. છતાં કદી કદી અનુભવશીલ સુદમતા સદાકાલ પામી શક્યા નથી સંશોધનના સાહિત્યોની રચના પણ કેવલ સ્થુલતાને અતાવી રહ્યાની સાક્ષી છે. ગ્રહોના લોપ અને દર્શન બરાબર મળી શક્યા નથી. કારણ કે જેવું જેની પાસે ભણ્યા તેવા તેઓએ સંશોધનનાં યંત્રો અનુભવી પામ્યાં પણ અધ્યા યંત્રો સ્થુલતાનેજ અતાવી રહ્યા છે. સુદમતાનો મોળ વાચકવર્ગે સમજી લેવો જોઈએ. આકાશ યા

ખગોળમાં બહુ અંત નથી પરંતુ કેવલ પાંચ જ અંગો વર્તમાનમાં વિદ્યમાન છે, ભૂતકાળમાં હતાં અને ભવિષ્યમાં સદાકાળ રહેશે. એવી સચોટ સંભાવના સત્યરૂપે જ જગતની સેવામાં મુકવામાં આવે છે.

ખગોળ યા આકાશમાં સદાકાલ ગમન કરનારા પાંચજ અંગોનું જ્યોતિષ જગત વર્તી રહ્યાની વિદ્યા અનુભવાય તેવી છે. જ્યોતિષ દેવલોકની અંતિમ હદ સુધી ઉર્ધ્વ તક મધ્યમ લોક કહેવાય છે. એવાં જ્ઞાની પુરુષોનાં વચનો સદાકાલ ટંકશાલિયા રૂપે છે. એમાં જરાય સંદેહને સ્થાન નથી. પરંતુ આજના જગતમાં રહેલા લોકોની શુદ્ધિમાં જડતાનો દોષ સમાયેલો હોય તેવું દેખાય છે.

ખગોળ યા આકાશમાં જ્યોતિષ વિદ્યાના પાંચજ અંગો અદિદ્રીયમાં જ કેવલ ગતિ-જિમણુ યા ચાલનારા કલ્પા છે. અનુભવી મહાપુરુષોએ યોગબળથી ગતિશીલ ગણિત જેવું પ્રત્યક્ષ દેખ્યું તેવું તેઓએ કથન કર્યું છે. સીમા, વિષ્કંભ આદિનું ગણિત એટલું બધું સુક્ષ્મતાવાળું છે કે યોગબળ સિવાય સમગ્ર શકાય તેવું નથી. અત્મિક યોગબળના આધારે સુક્ષ્મતાનું વિજ્ઞાન આજે કદીપણ દેખાય તેવું નથી એટલે જગતમાં જ્યોતિષવિદ્યાભ્રમિતરૂપે વસેલી છે. યંત્રો શુદ્ધિબળના આધારે રચુક્તતાનેજ બતાવી રહ્યાં છે કારણ કે આજે ભારતમાં તથા વિદેશમાં જેટલા પંચાંગો પ્રગટ થઈ રહ્યાં છે તે બધા પંચાંગો કેવલ રચુક્તતાને બતાવી રહ્યાં છે. જેમ કે સંદેશ પ્રત્યક્ષ પંચાંગ, જન્મભૂમિ, મહેન્દ્ર જૈન પંચાંગ આદિ પ્રાચીન અને અર્વાચીન મળીને ૧ થી ૨૦૦ સુધીમાં ગ્રહોના લેખ અને દર્શન અરાબર

સમયપર મળી શકે તેવા નથી અને તેઓના ફલાદેશો પણ યોગ્ય સમયે બરાબર મળી શકે તેનો અભાવ પ્રત્યક્ષ છે.

પ્રાચીન ખગોળશાસ્ત્રીઓએ ગણિતની જે કલ્પનાઓ ઉભી કરી હતી તે કેવલ બુદ્ધિની જડતારૂપે સ્થુલતાજ છે. અર્વાચીન ખગોળશાસ્ત્રીઓએ પણ ઘણા સંસ્કારોથી યુક્ત ગણિતની કલ્પનામય સાહિત્યની રચના કરી સુક્ષ્મતા બતાવી રહ્યાનો ડોળ કેવલ સ્થુલતાવાળો છે. ટાઇ સમયે આકાશમાં દેખાતા અહોનું અદલુ-લોપ (અસ્ત) અને દર્શન (ઉદય) આદિ મળી જાય છે ત્યારે ખગોળશાસ્ત્રીઓ કહે છે કે અર્વાચીન ગણિત સત્ય અને પ્રત્યક્ષ છે. પ્રાચીન ગણિત ભૂલ ભરેલું અને અપ્રત્યક્ષ છે.

જ્યારે આકાશમાં દેખાતા અહો આદિનું ગણિત બરાબર સમય પર મળી શકતો નથી. ત્યારે અર્વાચીન ખગોળશાસ્ત્રીઓ એમ કહે છે કે હવામાન પકડાતું નથી, આનાથી સુક્ષ્મ ગણિત નથી. એમ નિશ્ચય નાખીને જવાબ વાળનારા ધેડી અખ્યા હરિદર બટ સૌથી મોખરે છે.

ખગોળશાસ્ત્રીઓ ઠંડા પહોરનાં જેટલા ગપગોળા ચલાવી રહ્યા છે તે તદ્દન પ્રત્યક્ષ વિદ્યાના વિદ્રોહાત્મક છે. જ્યોતિષવિદ્યા તે ખગોળવિદ્યા કહેવાય છે.

ખગોળવિદ્યાના વિદેશિય નોટીકલ વગેરેના આધારે જેટલાં પંચાંગો છે તે અને ભારતીય ખગોળ, અર્વાચીન અને પ્રાચીનતાના આધારે જેટલા પંચાંગો છે તે બધાજ સ્થુલતાનાજ સાક્ષીરૂપે વિદ્યમાન છે. જગતમાં બુદ્ધાઈને પગ નથી હોતા. કારણ કે જગતના સૌ વિદ્વાનો એમ કહે

છે કે સૌથી સુક્ષ્મ, પ્રત્યક્ષ, અનુભવશીલ અને શાસ્ત્રોક્ત અમારું ગણિત છે.

પ્રાચીન ખગોળશાસ્ત્રીઓની ભૂલોનું સંશોધન કરનાર અર્વાચીન યંત્રો વગેરેની સહાયતાથી સૌથી સુક્ષ્મ સંશોધન કર્યું છે, એમ કહે છે. છતાં પણ આકાશમાં ગ્રહોનો લોપ (અસ્ત) અને દર્શન (ઉદય) અરાધ્ય સમય પર હોતાં નથી, ત્યારે હવામાનનું દ્વાપારોપણ કરીને કહે છે આનાથી સુક્ષ્મ ગણિત નથી, એમ કહેતાં પહેલાં ધૈર્યનો વિચાર વિનિમય થઈ શકતો નથી. કારણ કે વિચાર ધારા શુન્યતાને પામેલી હોય તેવી જગતમાં ભાસે છે.

યોગીઓની યોગવિદ્યાથી પ્રત્યક્ષ દેખાતાં દ્રવ્યો આકાશમાં આજે પણ વિદ્યમાન છે. તે દ્રવ્યોના અંગો પાંચજ પ્રકારના હોવાથી જગત વ્યવહાર ઉપયોગી ‘પંચાંગ’ એવું નામ રાખવામાં આવ્યું હતું, અને આજે પણ છે, તેમજ સદાકાલ રહેશે એવી સચોટ સંભાવના છે.

આ રીતીએ આજના પંચાંગો કેવલ નામશેષ દેખાય તેવા છે. કારણ કે પાંચ અંગોની સાથે કલ્પિત અંગો અહુ વધાર્યા છે. આથી એનું નામ અહુઅંગી રાખવું જોઈએ.

આકાશમાં રહેલા પદાર્થો પૈકી જેમ કે તારા, સૂર્ય, ચંદ્ર, નક્ષત્રો, ગ્રહોનો સત્ય સ્વરૂપે જગતને અનુભવ કરાવવો જોઈએ. જેમ અહુઅંગીની તત્ત્વી અજ્ઞવત્તી એ ખગોળશાસ્ત્રીઓને શોભાસ્પદ નથી. તેમ પાંચજ પ્રકારના અંગોથી શોભા પામેલું પંચાંગ આજે પૃથ્વીતળ ઉપર

દ્રઢતારૂપે પ્રત્યક્ષ દ્રવ્યમાન અનુભવાય છે. યોગીશ્વરોએ અને અનુભવી મહાપુરૂષોએ જે કથન કર્યું હતું તે સમય ભૂત-કાલનો હતો અને વર્તમાન સમયમાં એવું આચરણ, અનુભવયોગની સાધના કરવી-દુષ્કરમાં દુષ્કર છે. આપણા બધાઓના બુદ્ધિબળ અદપાંશે છે. તો વિચાર વિનિમયનો કોઈ સમય પ્રાપ્ત થાય તો વિશ્વાસ ન બેસે, એ જડવાદથી જડ થયેલી બુદ્ધિબળનો નમુનો વિદેશોમાં ગૂમ થયેલો છે એટલે પ્રાચીન શાસ્ત્રો સ્થુલ અને અર્વાચીન શાસ્ત્રો સુક્ષ્મ કહેવાય છે.

મોટામાં મોટી ભૂલો કરનારા ખગોળશાસ્ત્રીઓએ પોતાનું ઘર ગુમાવ્યા બાદ બીજાની ઝુંપડીને મહેલ સ્વરૂપે જોવાની જે આદતો પાડી દીધી છે તે સત્યથી તદ્દન વેગળી છે, જડવાદની સાક્ષીરૂપે છે. તેમજ અર્વાચીન શાસ્ત્રો સુક્ષ્મતાથી વેગળા ગણે છે એટલે કે સ્થુલજ છે. આ બધું ભ્રમશીલ છે. પ્રાચીન શાસ્ત્રોમાં પણ સ્થુલજ છે. કેવળ યોગબળ અને ગ્રંથોમાં વિખરાયેલા સાચા હીરાઓ પણ મુખાંઓને દમીટશન રૂપે સ્થુલતાવાળો હોય તેવો દેખાય છે. છતાં પણ સુક્ષ્મતાને સમજી રહ્યાની સંભાવના છે, અને સાચા હીરાઓને સ્થુલમાનજ સમજવાનું ડહાપણ વધી રહ્યું છે. જગતનો ન્યાય વિપરીત રીતે દેખાય છે.

ગુરૂગમતા રૂપે ખગોળ દ્રશ્યમાં રહેલા પાંચ અંગોને વિનયપૂર્વક સમજી શક્યા નથી. કારણ કે આકાશમાં પાંચ અંગો આ પ્રમાણે છે. જેટલી પૃથ્વીતલ છે તેટલા આકાશમાં રહેલા જ્યોતિષક ચત્રાયમાન છે.

જંબુદ્વીપના આધારે ચલાયમાન જ્યોતિષચક્રનાં

પાંચ અંગમાં સૌથી પ્રથમ અંગ તારાઓના વિમાનો છે તે તારાઓના નામ આ પ્રમાણે છે :

લૌકિક શાંતા, મનોરમા, કુરા, વિજ્યા, કલહોદભવા (કલહ ઉત્પન્ન કરનારી), પદ્મિની, રાક્ષસી, વીરા અને આનંદી.

આ તારાઓ પોતાના નામ સદૃશ ફલ આપનારા છે.

પાંચ વિંચ જ્યોતિષક ચર—

મેરૂપર્વતના સમતલ ભૂમિ ભાગથી સાતસો નેત્ર પ્રમાણાંગુલના હિસાબે યોજનની ઉંચાઈ ઉપર જ્યોતિષ્યકના ક્ષેત્રનો આરંભ થાય છે. તે ત્યાંથી ઉંચાઈમાં એકસો દસ યોજન પરિણામ છે અને તિરછું અસંખ્યાત દ્વીપસમુદ્ર પરિણામ છે. એમાં દશ યોજનની ઉંચાઈ પર અર્થાત ઉક્ત સમતલા પૃથ્વીથી આઠસો યોજનની ઉંચાઈ પર સૂર્યનું વિમાન છે, ત્યાંથી એંસી યોજનની ઉંચાઈ પર યાને સમતલા ભૂમિથી આઠસો એંસી યોજનની ઉંચાઈ ઉપર ચંદ્રનું વિમાન આવેલું છે. ત્યાંથી ચાર યોજનની ઉંચાઈ ઉપર અદ્વાવીસ નક્ષત્રો સ્વતંત્રપણે વર્તે છે. એની પછી ચાર યોજનની ઉંચાઈ પર બુધગ્રહ છે, એની આગે ત્રણ યોજન ઉંચે શુક્રગ્રહ છે. એથી ત્રણ યોજનની ઉંચાઈએ ગુરૂગ્રહ આવેલો છે, ગુરૂથી ત્રણ યોજનની ઉંચાઈ પર મંગળગ્રહ છે, મંગળથી ત્રણ યોજનની ઉંચાઈ પર શનિશ્ચરગ્રહ છે. સમતલા ભૂમિથી પ્રમાણાંગુલ નવસો યોજનની ઉંચાઈ પર જ્યોતિષ્યક અનિયતચારી તારા છે. અનિયત તારા સૂર્ય હેઠળ પણ જનમ અને આવે. ચંદ્રના નીચે પણ જનમ અને આવે.

તારાઓના વિમાનો ઉપર પ્રમાણગુલના હિસાબે ૧૦ યોજન સૂર્યનું વિમાન છે અને તે ચાલે છે, સ્થિર નથી. ત્યારબાદ ચંદ્રનું વિમાન છે, ત્યાર પછી નક્ષત્રોના વિમાનો છે, ત્યારબાદ ક્રમે ૮૮ ગ્રહોના વિમાનોમાંથી સાતજ ગ્રહો જગતમાં અનુભવાય છે. કુલ ગ્રહો ૮૮ની સંખ્યાએ આકાશમાં દ્રશ્યમાન છે આજે આપણી બુદ્ધિની જડતાને કારણે ઓળખી શકતા નથી એ આપણું અહંભાવીપણું બતાવી રહ્યાની સાક્ષી છે. યોગબળ અને ગુરુગમના સિવાય કહી દેખી શકાય તેવી ધારણા શુન્યવત છે. ગ્રહોના વિમાનો બાદ અંતિમ તારાઓના વિમાનો ૬૦૦ યોજન સુધીજ જ્યોતિષ્યક છે.

જ્યોતિષ ચક્રની ઉંચાઈ ૧૧૦ યોજન પ્રમાણે ગુણકના હિસાબે છે. પરંપરાએ ગુણકના હિસાબે સાત હાથના શરીરવાળાના આંગુલ ૨૫૦ થાય છે, અને આગે ઉત્સેધાંગુલ થશે ત્યારે ૪૦૦ ગુણા પ્રમાણે ગુણકના થશે, એવી વધી પ્રમાણે ગુણક એક હતો તે એક આંગુલ આજે સાત હાથના શરીરવાળાના ૨૫૦ આંગુલ થાય તેવડો મોટો હતો અને એમના ૨૪ આંગુલનો એક હાથ ચાર હાથના એક ધનુષ-૨૦૦૦ ધનુષનો એક ગાઉ અને ૪ ગાઉનો એક યોજન પ્રમાણગુલના હિસાબે થાય છે.

પ્રમાણગુલના હિસાબે એક યોજન, ત્યારે આજના હિસાબે અઠીસો યોજન આપણા આંગુલથી થાય છે. $૨૫૦ \times ૪ - ૧૦૦૦$ ગાઉ $\times ૨૦૦૦ - ૨૦૦૦૦૦$ ધનુષ $\times ૪ - ૮૦૦૦૦૦૦$ હાથ $\times ૨૪ - ૧૯૨૦૦૦૦૦૦$ આપણા આંગુલ ભૂતકાળના એક પ્રમાણગુલના હિસાબે એક યોજનના

આપણા આંગુલ થાય છે એવું વૃદ્ધોક્તથી સાંભળવામાં આવ્યું છે. ભવિષ્યકાળમાં જ્યારે શરીરની લંબાઈ ઓછી થશે ત્યારે વીસ વર્ષનું અંતિમ આયુષ્ય થશે. એમના આંગુલ એ ઉત્સેધાંગુલ કહેવાશે. આપણા આંગુલ કરતાં નાના હોવાથી ૧૫૦ ગુણુ નાના થશે. એમની અપેક્ષાએ આપણા આંગુલ ૧૫૦ ગણા મોટા છે. આપણી અપેક્ષાએ ૨૫૦ ગણા ભૂતકાળમાં બહુ મોટા આંગુલ હતા તેને પ્રમાણાંગુલ કહયા છે.

એક પ્રમાણાંગુલ હોય તો આપણી આંગુલ ૨૫૦ થાય અને આપણી એક આંગુલ હોય ત્યારે ઉત્સેધાંગલ નાની હોવાથી ૧૫૦ થશે.

એક પ્રમાણાંગુલ હોય તો ઉત્સેધાંગુલ ૪૦૦ થશે અને સાત હાથના શરીરવાળાના ૨૫૦ થાય છે, એમ સાંભળ્યું છે. મધ્યમલોકમાં જ્યાં સમતુલા પૃથ્વી હોય ત્યાંથી ઉર્ધ્વલોક ભણી જતાં મધ્યમલોકની ઉંચાઈ ૭૬૦ પ્રમાણાંગુલના દિસામે યોગજન પુરા થતા તારાઓના વિમાનો આવે છે.

૭૬૦×૨૫૦×૪૪×૧૧ માઇલો તારાઓના વિમાનો પર છે. એનાથી પણ દુર સૂર્ય વિમાન, તેથી ઉપર જતાં ચંદ્ર વિમાન, તેનાથી ઉપર નક્ષત્રોના વિમાનો છે, તેનાથી ઉપર ક્રમે ગ્રહોના વિમાનો છે, તેથી ઉપર ઉર્ધ્વલોક ભણી જતાં મધ્યમલોકની અંતિમ સીમા પર તારાઓના વિમાનો વિદ્યમાન છે. કુલ સમતલાભૂમિથી ઉંચાઈ મધ્યમલોક ૯૦૦ યોગજન પ્રમાણાંગુલના દિસામે અંતિમ હદ કહેવામાં આવે છે. તેનાથી ઉપર જશે તો ઉર્ધ્વલોકની સીમા આવશે.

ત્યાંસગીજ જ્યોતિષવ્યક શુભાશુભ ફલના કથન કરનારા સ્વાભાવિક ગતિશીલ હોય છે. સૌથી શીઘ્રગતિ કરનારો સૂર્ય, તેની અપેક્ષાએ ચંદ્ર મંદગતિ કરનાર છે. ચંદ્રની અપેક્ષાએ નક્ષત્રો મંદગતિને કરનારા છે, અને અઠ્યાસી ગ્રહોની સંખ્યાઓની સાથે પણ સમજવું કે મંદગતિ કરે છે.

અઠ્યાસી ગ્રહો અને ૨૮ અકુવીસ નક્ષત્રોની અપેક્ષાએ ચંદ્ર શીઘ્રગતિ કરનારો છે અને ચંદ્રની અપેક્ષાએ સૂર્ય શીઘ્રગતિ કરનારો છે.

ક્રમે કરીને સૌથી પ્રથમ સૂર્ય શીઘ્રગતિ કરનાર બાદ ચંદ્ર મંદગતિ કરનાર, બાદ નક્ષત્રો અને ગ્રહોની મંદ ગતિ પ્રમાણે શુભાશુભ ફળના કારણો ઉપસ્થિત થાય છે.

ખગોળના યથાર્થ જ્ઞાનનાં હેતુ યા કારણ રૂપે—

ખગોળ યા આકાશ મંડળમાં જ્યોતિષવ્યકના પાંચજ અંગો છે. શેષ આજે પંચાંગોમાં વહેમો ઉભા કરીને આજીવિકાનું કારણ બનાવવા સાડ લોકોએ અનેક કુકલ્પનાઓની કલ્પનાઓ કરી દીધી છે તે બધી કલ્પનાઓ ખોટી છે અને સત્યથી વેગળી પણ છે.

જ્યોતિષવ્યકના પાંચ અંગો આ પ્રમાણે છે:—

(૧) તારા (૨) સૂર્ય (૩) ચંદ્ર (૪) નક્ષત્રો (૫) ગ્રહો અને તારાઓ.

આ પાંચ પૈકી સૌથી પ્રથમ તારા અને અંતિમ તારાઓ હોવાને લીધે બિવરણ છેલ્લે આવશે.

સૂર્યથી સૌરવર્ષ પ્રમાણે જૈન અને જૈનેતર શાસ્ત્રો-
માં જે કથન છે તે વિચારણીય છે. જૈન શાસ્ત્રોમાં અને
ખગોળમાં સૌથી સુદૃઢ પ્રમાણ સૌરવર્ષનો છે.

સૂર્ય અહોરાત્ર

શુદ્ધ આકાશીય:-સૌથી સુદૃઢ સૂર્ય પ્રસિદ્ધિ નામના
જૈન આગમીય ગ્રંથોમાં સૌરવર્ષ પ્રમાણ શુદ્ધ ૩૬૬
અહોરાત્રનો અધિકાર છે.

સ્થૂત આકાશીય:- સ્થૂલ ગણિત છે સૂર્યસિદ્ધાંતાદિ
જૈનેતર ગ્રંથોમાં અને વિદેશીય નોટીફલ વગેરે ગ્રંથોમાં
સૌરવર્ષ પ્રમાણ અહોરાત્ર ૩૬૫ ઘટિકા ૧૫ પળ ૩૧
વિપળ ૩૬નો અધિકાર છે.

જ્યારે અંગ્રેજો ભારતમાં ભણવા સાર અને
ખીજાઓ પણ તેજ અર્થે અવારનવાર આવવા લાગ્યા,
અને ભણીને પાછા વહી ગયા. તેઓ બ્રાહ્મણો પાસે જેવું
ભણ્યા હતા તે અંગેની સંશોધનની કદપનાઓ પોતાના
દેશમાં ઉભી કરી, તેમજ અનેક રચનાઓ પણ કરી યંત્રો
બનાવ્યા આ બધું મનુષ્યની બુદ્ધિબળનો નમૂનો અર્વાચીન
બ્રમરૂપ થયો અને થાય છે.

શાસ્ત્રો બે પ્રકારના છે, એક પ્રાચીન અને બીજું
અર્વાચીન જેઓ શાસ્ત્રો સ્થૂલ પ્રમાણવાળા ભણતા હતા
તેવોએ તેવા પ્રકારનું સંશોધન કર્યું. અવારનવાર સંસ્કારો
જોવા, અને પ્રાચીન શાસ્ત્રોમાંથી મળેલા ઉદયાર્થો ગણિત

યોજ્યું. પણ તેની યોજનામાં પોતાના દેશમાં રાતના ૧૨-૦ વાગ્યે, અને ભારતમાં કલાક ૫-૩૦ મિનિટ ગણિતના હિસાબે વિદ્યાઓ પ્રગટ કરી, લોકોની સમજમાં આવ્યું કે આટલો ફરક એજ સુક્ષ્મતા યા પ્રત્યક્ષની મહોર લગાવાનો પ્રયત્ન કર્યો.

આ પ્રકારે વિદેશીઓએ યંત્રો દ્વારા વેધયોગે અનેક સાહિત્યની રચનાઓ કરી પરંતુ કમનસીબે એ બધું સાહિત્ય અપૂર્ણ નીવડ્યું, એટલે સ્થુલ ભણ્યા અને સ્થુલ રચના કરી, એની સુક્ષ્મતાના નામે દોલ વગાડવા રાષ્ટ્રીય સત્તાનો પણ ઉપયોગ કર્યો. આ પ્રકારે ત્યાંની માન્યતા ઉભી થતી ગઈ અને પૃથ્વીને સ્થિર માનવાની દુર્ધૃદિ કેટલાક ખગોળશાસ્ત્રીઓમાં વ્યાપ્ત થઈ.

પૃથ્વી દડાના આકારની લંબગોળ અને સ્થિર માટેનો વિરોધ ચાલતો થયો. વાદવિવાદ એ અજ્ઞાન સ્થુલતાનો નમૂનો જગ સામે છે એના જવાબમાં ત્યાંનાજ ખગોળ-શાસ્ત્રીઓએ નિરૂત્તર કર્યા. પણ દહાડાના કારણે એનું પ્રચાર કાર્ય ભારતમાં પણ આવ્યું, જેનો રાષ્ટ્રીય સત્તાના વેગથી કોલેજો વગેરેમાં દાખલ થયો, અને જગત ભ્રમરૂપે જોતું રહ્યું.

આજકાલના જગતના માનવીઓએ અને ખગોળ શાસ્ત્રીઓએ પૃથ્વીને દડા યા નારંગીનો આકાર સાદૃશ માની. એમનું કહેવાનું તાત્પર્ય એમ છે કે પૃથ્વીનો ગોળો સૂર્યની આસપાસ ફરે છે. ઉત્તર ધ્રુવ અને દક્ષિણ ધ્રુવ એ પૃથ્વીની કલ્પિત ધરી ચોવીસ કલાકમાં સૂર્યની આસપાસ ફરે છે. જ્યારે સૂર્ય પૃથ્વીની મધ્યમાં આવે ત્યારે જગતના અડધા

ભાગમાં અંધારું અને ખીજ અડધા ભાગમાં અજવાળું રહે છે. એવી માન્યતા ભૂગોળના આધારે સત્યથી વેગળા છે. કલ્પિત ધરીવાળી પૃથ્વી નથી અને ચોવીસ કલાકમાં પૃથ્વીની ધરી ચાલતી પણ નથી. પૃથ્વી સ્થિર છે. ખાણો, પહાડો, જળાશયો અને ખાડિયો વગેરેથી પણ વ્યાપ્ત છે.

જેમ કે લવાઈ જલાજ યા મોટર ચાલે છે તે પેટ્રોલ વિના ચાલતી નથી, પેટ્રોલ સાથે તેને ચલાવનાર પણ હોય છે. તે સિવાય ચાલી શકતા નથી. આજ પ્રમાણે પૃથ્વી જડ છે, યંત્ર વગરની છે. પૃથ્વીને કોઈ તાકાતથી ઉપાડી શકાતી નથી. આથી સ્થિર રહેલી પૃથ્વી કોઈ રીતે ચાલતી નથી. જેમ વંધ્યા પુત્રવાળી થઈ શકતી નથી તેમજ આ પૃથ્વી પણ ચાલી શકે તેવી નથી.

પૃથ્વી જૈન આગમોમાં યાજ્ઞના આકારે સપાટ ગોળ છે. જેના પર હિંદુસ્તાન, ચીન, રશિયા, ઈંગ્લાંડ, અમેરિકા, આફ્રિકા વગેરે દેશો આવેલા છે. તેની લંબાઈ અને પહોળાઈ પર ૬ પ્રમાણાંગુલ યોજન અને ૬ કલાક ઉપર દક્ષિણ અને ઉત્તર ભારત ક્ષેત્ર ઉપર ઉપરાંકત દેશો વસેલા છે. કમનસીમે ઉત્તર ભારતમાં કોઈ જઈ શકે તેમ નથી. ઉત્તર ભારતની લંબાઈ અને પહોળાઈ ૨૩૮ યોજન પ્રમાણાંગુલ અને ૩ કલાન્તર વૈતાલ્યપર્વત ૫૦ પ્રમાણાંગુલ યોજન બાદ ૧૧૯ યોજને અયોધ્યાનગરી વસેલી છે. ત્યાંથી દક્ષિણ દિશામાં લગણુ સમુદ્ર પણ ૧૧૯ યોજન છે એમાં જરાય સંદેહ નથી. જેને યોજ કરવી હોય તે વિશ્વાસ રાખીને કરી શકે તેમ છે. પ્રમાણાંગુલ ૧ યોજનના માન અનુમાનથી જેવું સાંભળ્યું છે તે પ્રકારે અનુમાન કાઢીએ તો અયોધ્યાનગરીથી ૧૧૯ યોજન અને ૧૧૧ કલા

પ્રાચીન જૂગોળના આધારે ૧૫૦૦ થા ૨૦૦૦થી ગુણાકાર કરીએ તો માઇલોના હિસાબે દક્ષિણમાં લવણસમુદ્રનો ભાગ પ્રાપ્ત થશે. ૧૧૯ યોજન અને ૧૧૧ કલા પ્રાચીન આપણી આંગુલથી ૨૫૦ ગણી મોટી આંગુલના હિસાબે પ્રમાણ-ગુણ કહેવાતી હતી એવું કેટલાક જાણકાર માણસો દ્વારા સાંભળવામાં આવેલ છે. અને તેના માટેનો અનાવવા માટે કલ્પિત ૧૫૦૦ થા ૨૦૦૦થી ગુણાકાર કરીએ તો માઇલોનો હિસાબ મળી રહે છે.

૧૧૯ પ્રમાણગુણ \times ૧૫૦૦ (ગુજરાતની અપેક્ષાએ) અનુમાનથી ટૂંકોકત કથનાનુસારે અયોધ્યાથી દક્ષિણ દિશામાં જતાં ૧૭૮૫૦૦ માઇલે લવણસમુદ્રનો ડાટ આવશે અથવા ૧૧૯ પ્રમાણગુણ \times ૨૦૦૦ = ૨૩૮૦૦૦ થાય તેટલાથી ન્યુન માઇલોના હિસાબે પ્રાયઃ લવણસમુદ્ર આવશે.

દક્ષિણભારત-લવણસમુદ્રથી લઈને ૪૭૬૩૦૦ માઇલ પર વૈતાલ્ય નામનો પર્વત આવે છે. તેમાં (વૈતાલ્ય પર્વતની ગુફામાં) થઈને ગંગા અને સિંધુ ઉત્તર ભારતમાંથી દક્ષિણ ભારતમાં આવી રહી છે.

કુલ ભારતનું ક્ષેત્ર લગભગ દક્ષિણ અને ઉત્તર ૧૧૦૦૦૦૦ માઇલોનો લગભગ છે. જેમાં ભારત ક્ષેત્રના છ ખંડો, પહાડો, અને સમુદ્રો વગેરે સમાઈ રહેલા છે.

અયોધ્યાનગરીથી દક્ષિણલવણસમુદ્ર ૧૭૮૫૦૦ માઇલોથી લઈને ૨૩૮૩૦૦ માઇલે આવશે. કુલ ભારતના છ ખંડોનું પ્રમાણ પર્વતો સાથે મેળવતાં ૭૮૬૦૦૦ માઇલોથી ૧૧૦૦૦૦૦ માઇલ સુધીનું છે, એમાં નદીઓ, પર્વતો અને સમુદ્રો વગેરે અંતર્ગત રહેલા છે.

આટલા પ્રમાણમાંથી ૭ ખંડોના હિસાબે એક ખંડની લંબાઈ-પહોળાઈ કાઢીએ તો પ્રમાણાંગુલ ૭૯ X ૧૫૦૦=૧૧૮૫૦૦ અથવા યોજન ૭૯X૨૦૦૦=૧૫૮૦૦૦ માઇલોમાં તમામ ભારતના એક ખંડમાં બધાજ દેશોનો સમાવેશ થાય છે.

ઉપરોક્ત હિસાબે ૭ ખંડોનો એક મહાન ખંડ કહેવાય, તેવા કુલ જંબુદ્વીપમાં ૧૮૯ મોટા ખંડો છે તેમાં ભારતનો+૧ મેળવતાં કુલ ૧૯૦ ખંડો થાય. ૧૯૦X૫૨૬ અને ૬ કલાથી ગુણાકાર કરીએ તો ૧૦૦૦૦૦૦ પ્રમાણાંગુલ યોજનનો જંબુદ્વીપ લંબાઈ-પહોળાઈએ છે. પૂર્વથી પશ્ચિમ અને દક્ષિણથી ઉત્તર ધ્રુવ સુધી માનવીઓ વસે છે તેનું પ્રમાણ માઇલો (વર્તમાન) ૧૫ કરોડથી ૨૦ કરોડ સુધીની પૃથ્વી ઉપર માનવીએ. અને પશુપક્ષીઓ વગેરેનો વસવાટ છે, ત્યાં લગી સૂર્ય અને ચંદ્ર પરિભ્રમણ કરે છે.

પૃથ્વી કદાપિ ચાક્ષતી નથી, ગતિમાન નથી એવું સદાકાલ સમજવા માટે સુગ્ધ પુરૂષો પ્રયત્નશીલ હોય છે. યથાર્થ કથન સામે જીડી પ્રપંચાઈ ચાલી શકતી નથી. અંગ્રેજી ધણા સાહિત્યમાં ખગોળ શાસ્ત્રકારોના જણાવ્યા મુજબ પૃથ્વીને સ્થિરજ માની છે. એટલે કે પૃથ્વી કલ્પિત ધરી ઉપર કદાપિ ફરતીજ નથી. આ સિવાય અમેરિકા ઇત્યાદિ દેશોના ખગોળશાસ્ત્રીઓનો પણ ઉપરોક્ત અભિપ્રાય છે.

કદાચ પૃથ્વી ફરે છે એવી માન્યતા ધરાવીએ તો તેના ભ્રમણના પ્રથમ સમયમાં સવારના સૂર્યોદય સમયે શુક્રનો તારો જ્યાં દેખાય છે તે સાંજના સૂર્યાસ્ત સમયમાં દિશા

ફેર દેખાવો જોઈએ. પરંતુ તેમ બનતુંજ નથી. આથી પૃથ્વી ગતિમાન નથી એવી પ્રતીતિ થાય છે. પ્રાયઃ સ્થિર છે. આજ નિયમાસુર પશ્ચિમમાં ઉદય થનાર ગુરૂની દિશામાં પણ કાંઈ ફરક પડતો નથી. સુદ ૨ નો ચંદ્ર સાંજના પશ્ચિમમાં દેખાય છે, તે પણ સૂર્યોદય સમયમાં પોતાની દિશા બદલતો નથી. આ ઉપરાંત ચંદ્ર અને સૂર્યને સ્થિર માનીએ તો અમાવાસ્યાના દિવસે સૂર્યોદય સમયે આ બંને એક રાશિગત કેમ થાય ? તેમજ પૂર્ણિમાના દિવસે સૂર્યાસ્ત સમયે સામ સામા કેમ રહે ? આ રીતે એક રાશિ ઉપર અનેક ગ્રહોનો યોગ અને વિયોગ થાય છે એ આપણે પ્રત્યક્ષ અનુભવીએ છીએ.

આ ઉપરથી ચોક્કસ નિદાન થાય છે કે પૃથ્વી સ્થિર છે અને દડાના આકારે લ'ખગોળ નથી. ચંદ્ર અને સૂર્ય ગતિમાન (ફેર) છે.

સૂર્ય જ્યારે ક્ષિતિજની પૂર્વમાંથી દક્ષિણ યા ઉત્તર મધ્ય આવે ત્યારે દિવસના બાર વાગ્યાનો સમય થાય છે તે સમય આબુબાલુ એટલે પૂર્વ પશ્ચિમ દિશા તરફના શહેરોમાં પાંચ યા ને સાડાપાંચ કલાકનું અંતર પડી શકે તેવી ધારણા છે, એવો જૈન ગ્રંથોમાં ઉલ્લેખ છે કાલસોકપ્રકાશ ગ્રંથમાં જોશો તો

યાવત્ક્ષેત્રં કિરણૈશ્ચરન્નુદ્યોતયેદ્રવિઃ,

દિવસસ્તાવતિ ક્ષેત્રે, પરતો રજની ભવતઃ ॥૧॥

આખ્યા સૂર્ય પોતાના કિરણો વડે જેટલી પૃથ્વી, પહાડો અને સમુદ્રોમાં ચાલતો આગે પ્રકાશ ફેંકે છે તેટલી જ પૃથ્વી પહાડો તેમજ સમુદ્રોમાં દિવસ હોય અને જ્યાં પ્રકાશ રહિત કરે ત્યાં રાત્રી થાય છે. જેમકે

મુંબઈમાં બપોરના બાર વાગે તે સમયે દક્ષિણના લંડન અને ગ્રિનીચ આદિ શહેરોમાં સવારે ૭ કલાક અને ૮ મિનિટ થાય છે. લંડન અને ગ્રિનીચ વગેરે શહેરોમાં બપોરના બાર વાગ્યાનો સમય હોય ત્યારે મુંબઈમાં બપોરના ૪ કલાક અને ૫૨ મિનિટનો સમય થાય છે.

આ પ્રમાણે પૂર્વ પશ્ચિમના નગરો યા ટાપુઓમાં સૂર્યના પ્રકાશનું અંતર પડે છે. મિનિટોથી ગણતાં વધુમાં વધુ છ કલાકનું અંતર થવા સંભવ છે. મુંબઈથી મદ્રાસ, મદ્રાસથી કલકત્તામાં સૂર્યના પ્રકાશમાં અંતર પડે છે. તેવીજ રીતે અમદાવાદથી કાઠિયાવાડ, જામનગર અને કચ્છ વગેરે સ્થળોમાં પણ સૂર્યના પ્રકાશમાં ફરક પડે છે પરંતુ કોઈપણ એક સ્થાનથી બીજા કોઈપણ સ્થાનના સમયમાં બાર કલાકનો ફરક પડી શકતોજ નથી.

સૂર્યનો પ્રકાશ પ્રતિપરમાણું ધટે અને આગળ વધે છે. સૂર્યનો પ્રકાશ પ્રતિપરમાણું પાછળ ધટે છે અને આગળ વધે છે એવો અનુભવ કરવા માટે બધા સૂર્યોદય ચક્ર જોઈને વિશ્વાસ દઢ કરવાથી ખાત્રી થઈ શકે છે.

જૈન ભૂગોળમાં પૃથ્વી વગેરે દ્વીપો સ્થિર છે, પૃથ્વી ચાલી-ફરી શકતી નથી. પરંતુ ચંદ્ર, સૂર્ય, ગ્રહો તારાઓ, નક્ષત્રોના વિમાનો ગતિશીલ છે એટલે કે ફરે છે, ચાલે છે, સ્થિર નથી આ સચોટ માન્યતા સુદમતા, સરળતા અને શાસ્ત્રીયતા જગતમાં સર્વને ઉપયોગી નીવડે એ દૃષ્ટિએ 'જૈન ખગોળ જ્યોતિષ પ્રવેશિકા' નામનો નાનો ગ્રંથ સનાતન જૈન જનતા અને જૈનેતર સમાજની સેવામાં

બનતો પ્રયત્ન કર્યો છે. પાચકવર્ગ વધુ પ્રયત્નશીલ રહેશે જૈનસિદ્ધાંતિય ગ્રંથોમાં સૂર્ય અને ચંદ્રને જ્યોતિષલોકના દેવતાઓના ઇન્દ્રો માન્યા છે.

શેષ નક્ષત્રો, ગ્રહો અને તારાઓ જોડીને પાંચ પ્રકારના જ્યોતિષ દેવો કહ્યા છે. મનુષ્યલોકમાં સૂર્ય અને ચંદ્ર સદાય ગતિમાન થાય છે, એટલે ફરે છે.

ખગોળમાં ત્રણેકાલ ૮૮ ગ્રહોના ગણિત ચાલતા હતા પ્રાય ૨૫૦૦ વર્ષ પૂર્વે પરંતુ કમળેર અને પ્રમાદી માનવી અદ્વાયુધી છતાં બુદ્ધિથી નવગ્રહોનું ગણિત સારી રીતે કરે તોય હીક છે. જૈનાગમોમાં જ્યોતિષ સંબંધી ગણિત વિદ્યા અપૂર્વ છે.

ચંદ્રપ્રજ્ઞાપ્તિ, સૂર્યપ્રજ્ઞાપ્તિ અને જૈનસિદ્ધાંતીય આગમોના ગ્રંથો છે. જૈન સિદ્ધાંતોમાં કાલનો ચક્ર બાર આરાનો થાય છે. જેમાંના છ આરાનો અવસર્પિણી કાળ કહેવાય છે અને બાકીના છ આરાનો કાળ ઉત્સર્પિણી કાળ કહેવાય છે. આગામી વિપરીત રૂપે કાળચક્ર થશે એટલે કે પ્રથમ અવસર્પિણી અને બીજા ઉત્સર્પિણી કાળ થશે. કાળચક્રના બાર આરાના વર્તોની સંખ્યા બાજનો માનવી ગણી શકે તેવો શક્તિમાન હોતો નથી. જૈનેતર લોકોએ વૈદિક ગ્રંથોમાં સત્ય, દ્વાપર, ત્રેતા અને કલિ એમ ચાર યુગ માન્યા છે.

સૂર્ય ચંદ્ર ગ્રહો નક્ષત્રો અને તારાઓ કોઈનું સારૂં યા બોલું કરતા નથી. પરંતુ પૂર્વસંચિત કર્મો જ્યારે ઉદય યા ઉદીરણા રૂપ પુદ્ગલો પ્રગટ થાય તે સમયે બધા કારણો અશુભ ચિહ્નોવાલા જોવામાં આવે છે અને જ્યારે સારા કર્મો ઉદયમાં આવે યા ઉદીરણા રૂપે થાય ત્યારે બધા

કારણો યા ચિદ્ધો સારા દેખાય છે. પરંતુ માનવી માત્ર જૂલોને પાત્ર છે. પરંતુ જે માણસો જ્યોતિષવિદ્યાઓને જાણતા નથી એટલે કે જ્યોતિષવિદ્યાઓના ગણિતને જાણતા નથી અને કહે છે કે જ્યોતિષવિદ્યા જુઠી છે તેઓજ જૂલો કરી રહ્યા છે. એટલે જૂલોને પાત્ર છે.

જૈન શાસનમાં આઠ મહાપ્રભાવિક પુરૂષો હોય તો જૈનશાસન દીપે. તેવા આઠ મહાપ્રભાવિક પુરૂષો પૈકી, (૧) ધર્મકથી (૨) જ્યોતિષી (૩) મંત્રવાદી અને નપસ્વી વગેરેથી શાસનોન્નતિ થતી આવી, થાય છે અને થશે.

આજે જૈનશાસનમાં અનેક પ્રકારના નેતાઓ યા ને જૈનાચાર્યદેવો, પદવીધરો, અને વિદ્વાન મુનીરાજો વગેરે વિદ્યમાન છે. તેઓ નામના માટે બહુજ પ્રયત્નશીલ હોય છે. જેમ કે ગન્ધાધિપતિ, આગમપ્રભાવક અને સકલાગમરહસ્યવેદી વગેરેના ટાઇટલોથી પત્રિકાઓ આદિની અત્યંત શોભા જોવામાં આવે છે. આ બધુંએ સહુને ગમે છે. અનાદિ કાલના પ્રવાહો કરીને આરબીક ક્રિયાઓ ગતિશીલ બંધાઓને સારી લાગે છે. ચોરાસી યા પેતાલીસ આગમો અને બત્રીસ શાસ્ત્રો પૈકી સૂર્યપ્રજ્ઞપ્તિ અને ચંદ્રપ્રજ્ઞપ્તિ કાઢતે ન ગમતી હોય તો અદ્વિપજ્ઞતાનાં કારણે ધર્મક્રિયાઓ કરવા સારું તિથિઓ માટે ચરસપરસ ઝગડાઓ ઉભા કરીને જૈનશાસનની જે સેવા કરે છે તેઓને શું મોક્ષફલની પ્રાપ્તિ થશે કે ?

આજની ધાર્મિક ક્રિયાઓ દ્વારા મોક્ષફલ પ્રાપ્ત થતો હોય તો ઉપયોગની ક્રિયાઓની જરૂર નથી.

ઉપયોગની ક્રિયાઓમાં પ્રથમ પરિણામોની વિશુદ્ધિ

કારણરૂપે છે. આવી ક્રિયાઓ અદ્યપાંગે થાય તો આત્મ કલ્યાણની સંભાવના થયા વગર રહી શકે તેમ નથી, એટલે અવશ્ય આત્મકલ્યાણ થાય છે.

આવી અધી ક્રિયાઓ ઝગડા કરવા સારું અનેક તર્કો અને વિનંતી કરીને સંસારને વધારનારા ધણા દેખાય છે. આજે મોટા મોટા વિદ્વાનો મહાન ભૂલો કરીને જગતમાં ભ્રમજ્વલ ફેલાવનારા થયા છે. પોતે કુળે અને બીજાઓને વિશ્વાસની સત્તાથી કુચાડે છે, આવા આજના જૈનાચાર્યો, અને અન્ય પદવીધરા મુનિરાજો વગેરે નિર્થી-ઓના ઝગડાઓથી ભાગલા કરી દલખંધીમાં મોક્ષ થાય તેવી માન્યતા ધરાવે છે. ભાગલા કરતાં સહુને સારા લાગે કારણ કે તિથીઓ જે પ્રદારની હોય છે, એક દિવસ તિથી અને બીજી રાત્રિ નિર્થી.

આ તિથીઓ દર માસમાં ત્રીસ થાય છે. ક્ષય વા વૃદ્ધિ ભૂતકાળમાં થતી ન હતી આજથી ૨૫૦૦ વર્ષ પૂર્વે. ખગોળમાં આજે પણ ક્ષયતિથી થતી નથી અને વૃદ્ધિતિથી પણ થતી નથી એટલે ખગોળ જ્યોતિષ મુજબ ભારત અને વિદેશોમાં પંચાંગોનો અભાવ છે. આજે પંચાંગ પ્રાચીન કરતાં અર્વાચીન મહાન સ્થુલ છે. જૈન સિદ્ધાંતો મુજબ પણ તિથીઓ કોઈકાલે વ્યવહારપયોગી ક્ષય વા વૃદ્ધિ થઈ શકતી નથી. જે શાસ્ત્રોમાં ક્ષય વા વૃદ્ધિ થાય છે તે મિથ્યાશાસ્ત્રો બનવા. બ્રહ્મણોના સિદ્ધાંતોના આધારે ક્ષય વા વૃદ્ધિ થાય છે તે સ્થુલગણિતના કારણે થાય છે.

સૂર્યસિદ્ધાંતાદિ ગ્રંથોના આધારે કરણકુતુહલ ગ્રંથના આધારે જ્યેષ્ઠપુરી ચંડાશુચંડુ પંચાંગ પ્રગટ થતો હતો અને થાય છે. તે સમયે પૂર્વાચાર્યોએ સ્થુલપંચાંગના આધારે

ધર્મ કાર્યોમાં તિથીઓ માનવા લાગ્યા. પૂર્વાચાર્યોની અવિચ્છિન્ન પ્રણલિકા મુજબ જૈનાચાર્યો આજપર્યંત માનતા આવ્યા અને માની રહ્યા છે. હવે પંચાંગ જૈનેતર છતાં આજે તિથીઓ માટે અરસપરસ બહુ લડી રહ્યાં છે. સૌને ઝગડા કરવા ગમે છે કારણ કે એનાથી આત્મકલ્યાણ કરવા શકિતશાલી થાય છે

જૈનેતરપંચાંગના સિદ્ધાંતોમાં વિક્રમસંવત્ ૨૦૧૩ના ભાદરવા સુદ ૩ ગત ૪ ઉદય પ્રમાણભૂત છે, અને પાંચમનો ક્ષય રથુલતાના કારણે આવે છે ત્યારે જૈનાચાર્યો વિચારે છે કે આર પર્વ તિથીઓ કાષ્ઠ કાલે પણ જૈનસિદ્ધાંતાદિકમાં ક્ષય વા વૃદ્ધિ નથી. એટલે પૂર્વાચાર્યોએ બુદ્ધિદારા ક્ષયેપૂર્વા કાર્યોઃ સૂત્રથી જ્યારે પાંચમનો ક્ષય થાય ત્યારે ચોથનો ક્ષય કરવો એ ન્યાય સંગત છે. આ વિચારણા સૌની સંમત થાય તેવી છે. કદાચ ભાદરવા સુદ પાંચમના ક્ષયના કારણે ચોથનો ક્ષય કરવો. અસ્તમાં પાંચમની સંવત્ષરી હંમેશા થતી અને થાય છે. ચોથ પર્વતિથી નથી.

પ્રાચીન આગમાદિક ગ્રંથોમાં પાંચમની જ સંવત્ષરી (ક્ષમનક્ષામણા) પણ કાલકાચાર્ય મહારાજના સમયે કારણવશ ચોથ કરી તો એ ચોથ પર્વરૂપે ન મનાય.

હીવાદની ચોથનો ક્ષય માનવો એજ પૂર્વાચાર્યોની આમ્નાય છે નહીંતો ચંડાશુચંડુ પંચાંગ પૈકી આર માસની તિથીઓ સર્વથા ત્યાગ કરીને અર્વાચીન પંચાંગો દ્વારા નવીન મત રચાપનારઓ ભાદરવા સુદ ૩ નો ક્ષય માને તેમ કહી શકાય છે. ભારતમાં પ્રાચીન પંચાંગો કરતાં અર્વાચીન પંચાંગોની તિથીઓમાં ઘણુંજ અંતર રહેવા ખામ્યું છે.

૩૬૧ ચોથપર્વતિથી નથી એટલે ઉદયમાં ચોથ અને સૂર્યાસ્તમાં પાંચમની સંવત્સરી થતી આવી અને થાય છે.

પ્રાચીન પંચાંગોના ગણિત કરતા અર્વાચીન પંચાંગોના ગણિત મહાન સ્થુળતાવાળા છે. એટલે ક્ષય વા વૃદ્ધિ તિથીઓમાં અંતર કરીને સુક્ષ્મતાનો ઢોલ વગાડ્યો હોય તેવા સાક્ષરવિજ્ઞાનીઓ યા ખગોળશાસ્ત્રીઓ કહેવાયા છે.

અર્વાચીન પંચાંગો મહાન ભૂલોથી ભરેલા છે. પ્રત્યક્ષનો અનુભવની સુક્ષ્મતાનો અભાવ હોય તેવા ખગોળ શાસ્ત્રીઓ સાક્ષર પંડિતો લખીને મહાન ભૂલો કરી રહ્યાં છે. સૂર્ય અને ચંદ્રના ગ્રહણોમાં પણ આઠ યા દસ મિનિટનું સ્થુળ અંતર આવે છે ગ્રહોના ઉદ્યાસ્તમાં ૩-૪ આદિ દિવસોનો અંતર પડે છે એટલે મહાન સ્થુળતાનું ગણિત કરનારાઓ સુક્ષ્મતાનો ડોળ દેખાડે છે. જગતમાં પ્રાચીન સ્થુળતાથી તિથીઓ વધુમાં વધુ પાંસઠ ધટીકાઓની થતી આવી અને થાય છે ત્યારે અર્વાચીનકારોએ સડસઠ ધટીકા ઓની તિથીઓ માની છે. આ ન્યાયથી બે ધટીકા વધુ મહા સ્થુળતાનો ગણિત એજ સુક્ષ્મતાનો વિદ્રોહાત્મક માર્ગ છે.

આ બધુંએ વિચારપૂર્વક ગણિત પ્રાચીનસિદ્ધાંતોથી જ અર્વાચીનકારોએ સંસ્કારો ઉમેરીને નવીન સંખ્યાનું ગણિત બનાવી પોતાના દેશની કીર્તિનો પ્રચાર સમય પર કર્યો. જ્યાં લગી બન્યું ત્યાં લગી સુક્ષ્મતાનો ડોળ બતાવ્યો પણ વાસ્તવિક વિચાર કરવામાં આવે તો પ્રાચીનતાથી કંઈ નવીન ક્યું નથી અને વળી સ્થુળતાનો વધારો કર્યો છે.

પ્રાચીનતામાં “બાણવૃદ્ધિ રસક્ષય” સૂત્રના કાનુનથી પાંચ તિથીઓની વૃદ્ધિ અને ૭ તિથીઓનો ક્ષય થતો આવ્યો અને થશે.

અર્વાચીનતામાં સમવૃદ્ધિ દસક્ષય સૂત્રથી ઉપરનો કાનુન ભંગ કરવાનો નિયમ ધારણ કર્યો છે, એજ મહાન ભૂલો કરનારાઓની મહાન સ્થુળતા છે. આઝાદ ભારતમાં આવી ભૂલો કરનારાઓ બરબાદી કરનારા થાય છે. તેમ જૈન સમાજના અગ્રગણ્ય નેતાઓ, જૈનાચાર્યદેવો અને વિદ્વાન મુનિરાજો વગેરે સકલસધાને વિચાર કરવા જેવુંજ શેષ રહે છે. બધાઓ વિચારે છે કે ચૈદસ અને પૂનમ પૈકી ચૈદસના ક્ષયમાં તેરસનો ક્ષય થાય પણ પૂનમના ક્ષયના કારણે તેરસનો ક્ષય ન થવો જોઈએ એવી વિચારણા પણ છે. આમાંથી વિચારવાનું કે ચૈદસ અને પૂનમ એ પર્વો એકી સાથે આવે છે એના કારણે પૂર્વપર્વના હિસાબે પૂર્વાચાર્યોએ તેરસનો ક્ષય કરતાં આવ્યા અને આજે પણ કરી રહ્યાં છે. જેઓ નથી કરતાં તેઓ પૂર્વાચાર્યોની અવિચિત્ત પ્રણાલિકાના વિદ્રોહી સમજવા જેવા છે અને મહા મિથ્યાત્વી હોય તેવા છે. જૈનઆગમોમાં નિરાજો માર્ગ છે. ક્ષય વા વૃદ્ધિનો વ્યવહાર ખગોળમાં પણ નથી. જૈન સિદ્ધાંતોમાં પણ નથી. અને આકાશમાં પણ નથી.

સૂર્યપ્રજ્ઞાપ્તિ અને ચંદ્રપ્રજ્ઞાપ્તિમાં જે જ્યોતિષ વિદ્યા સંબંધી વિસ્તૃત કથન છે તે તો શેષ રહેવા પામ્યું તેટલું છે. ઘણું તો અદ્રશ્ય રૂપે થઈ ગયો. આકાશમાં આજે બધું સમજાય તેવું છે છતાં અનુભવ ન કર્યો હોય તો શુન્યવત્ જ્ઞાન અજ્ઞાનરૂપે પ્રત્યક્ષ દેખાય છે. આના કારણે વિદેશોના ખગોળશાસ્ત્રીઓએ જે કલ્પના કરી તેના આધારે ભારતના ખગોળશાસ્ત્રીઓએ તે સત્ય માનીને અર્વાચીન પંચાંગો પ્રગટ કરવા લાગ્યા એજ મોટામાં મોટી ભૂલો કરનારા થયા છે. એ અનુભવ કરાવનારા નથી.

પ્રાચીન સિદ્ધાંતાદિકના આધારે ગ્રહસાધવીય

પંચાંગોમાં જે દક્ષિણાયન અને ઉત્તરાયન છે તે હીક છે. અર્વાચીનનાં આધારે સદેશ પ્રત્યક્ષ પંચાંગાદિમાં જે બરાબર નથી. અને મહાન ભૂલોને કરનારા હોય તેવા દેખાય છે. એટલા માટે ઉપરના કાનુની ચાલુ પંચાંગોમાં ક્ષય અને વૃદ્ધિ તિથીઓ ધૈર્ય સમજવાનું કે પ્રાચીન ખગોળશાસ્ત્રીઓ પાંચતી વૃદ્ધિ અને છતો ક્ષય માનતા હતાં, એવા ન્યાયથી આજના પંચાંગોમાં ખડુ ભૂલો છે. અર્વાચીનકારોએ સાન તિથીઓની વૃદ્ધિ માની અને દસ તિથીઓનો ક્ષય માન્યો, છતાં વર્તમાન પંચાંગોમાં વધારે પ્રત્યક્ષ ક્ષય વા વૃદ્ધિ દેખાય છે તે પણ ભૂલો છે. આવી ભૂલો કરનારાઓ પ્રાચીન કરતા અર્વાચીનોની વધારે પ્રમાણમાં ધન. એટલા માટે અર્વાચીનકારોએ હવામાનનું ઓહુ લઈને નિઃશ્વાસ નાખેતેવા પ્રત્યક્ષ અનુભવમાં આવી ગયા. વિદેશીય અર્વાચીન પંચાંગોનો ગણિત મહાન રથુળ કહી શકાય તેવો છે. પ્રાચીન ગ્રંથોના આધારે જે પંચાંગો પ્રગટ થઈ રહ્યાં છે તેઓનો ગણિત રથુળ કહી શકાય છે. એમાં જરાય અવિશ્વસ નથી. એટલે સાયન રાશિથી દક્ષિણાયન વા ઉત્તરાયન ખગોળમાં નથી કારણ કે આકાશમાં સાયન પદાર્થ નથી.

આજે જગતમાં આકાશ જોવાની રીત ખડુજ થઈ ગઈ છે. જોતા જોતા સહેજ આનંદ આવે તેવા દ્રશ્યો જોવાનું મન સહુને થાય છે. તારાઓ, નક્ષત્રો, ગ્રહો, વગેરે જોવાથી ઓળખાય તેવા છે. અને જે ન ઓળખાય તેઓને માટે દુરખીન આદિ સાધનથી અદ્વપાંશે અનુમાન કરી શકાય તેવા છે. સાચો યા ખોટો પણ અનુમાન થઈ જવા સંભવ છે. એટલે યોગીઓના યોગમાં જ્યોતિષવિદ્યા સંબંધી ગણિત સૌથી સૂક્ષ્મ અને સરલ પ્રત્યક્ષ દેખાય છે. યંત્રો વગેરેથી અનુમાન થાય છે. અનુમાન એજ સાચો યા

ખોટો મિશ્ર ગણિત છે. સાયન ગણિત પણ ખોટો ગણિત છે. આકાશમાં આજના પંચાંગો કરતા ઘણા અંગો ઓછાનો ન્યોતિષવ્યક્ટ ચર છે. વિચારવાનું કે જે રીતે પણ આકાશીય પદાર્થોનો ઉદયસ્ત સત્યરૂપે ગણિત થાય, તે ગણિત દ્વારા પ્રાચીન ગણિતોમાં સંસ્કારો ઉમેરીને સિધ્ધાંતો, તંત્રો અને કરણ સખંધી અંથોના આધારે પંચ ગો પ્રકાશિત થાય તો ખટુજ સાર. પ્રાચીન ખગોળશાસ્ત્રીઓ દ્વારા ભારતીય ન્યોતિષવિદ્યાઓની રક્ષા થઈ એ કેમ ભૂલી શકાય ?

એમનો ગણિત આપણને સ્થુળ લાગતો હોય તો સંસ્કારો ઉમેરીને અંથોને શુદ્ધ કરવા જોઈએ એવી આશા છે. અર્વાચીન કરતા પ્રાચીન ગણિત સારું છે. સૂર્યસિદ્ધાંતાદિના અનુસારે ૨૫૪ સૂર્ય મલી જન્ય છે થોડી કલા ન્યુને. આ પ્રકારે ભારતની આઝાદી થયા પછી ભારતીય અંથોનો પણ આવિષ્કાર થવો જોઈએ, એમાં જરાય સંકેત્ય કરવા જેવું નથી પણ સુધારવા જેવું શેષ રહેછે. ભારતીય અંથોના આધારે સ્થુળ પ્રમાણવાળા પંચાંગો કરતા વધારે સ્થુળ ગણિત અર્વાચીનકારોનો મત છે. ભારત આઝાદ થયા પછી મધ્યસરકાર નરકથી નિમેલી સહાસમિતિ દ્વારા ભારતીય સરકારે રાષ્ટ્રસત્તા દ્વારા શાકે સંવત્ અને વસંતસંપાત ને લઈને જે કેલેન્ડર છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્યું તે પણ દીક ન કર્યું કહેવાય.

આઝાદીને કલંકિત કરવા સારૂ વિપરીતરૂપે કાર્ય કરનારાઓએ જે કેલેન્ડર છપાવ્યું તે પણ સૌરવર્ષથી ભિન્ન છે એટલે આકાશથી પણ વિરુદ્ધ છે. સૌરવર્ષ પ્રમાણ ક્યારે આરંભ થાય તેનો પણ ખગોળવેત્તાઓને માલમ નથી. આવા કેલેન્ડરોથી જગતની જનતાઓને ભ્રમજલમાં નાખવા સારૂ કેન્દ્રિય સરકારે પોતાની હકુમતની સત્તાદ્વારા

ભારતની ગુલામી કાયમ રાખવા માટે આ દિશામાં જે પ્રયત્ન કર્યો તે જ્યોતિષ સંબંધી નગ્ન સત્યથી વેગળો છે. આવા કેલેન્ડરો ન પ્રગટ કરવા તેજ આઝાદીનો માર્ગ છે. જે કેલેન્ડર બનાવવાની ઇચ્છા થતી હોય તો શુદ્ધ સૌર-વર્ષના આધારે પ્રગટ કરાવવા જોઈએ એવી આશા રાખીએ છીએ. આ પ્રકારે ભારત તથા વિદેશોમાં જેટલા પંચાંગો પ્રગટ થઈ રહ્યાં છે તે બધા રથુળ અને મહારથુળ છે.

રથુળ પ્રાચીન ગ્રંથોના આધારે સાડા બત્રીસ અથવા તેત્રીસ મહિનાઓ પછી અધિકમાસ આવતો હતો, એવું પ્રમાણ છે. જનાં આજના અર્વાચીનકરોએ સાયન ખાટી પ્રકૃતિ પ્રમાણે ૨૮ અને ૩૫ થા ૩૬ મહિનાઓ પછી અધિકમાસ લાવીને જગતમાં ભ્રમજ્વલ રૂપે મોટામાં મોટી ભૂલો કરી રહ્યાં છે. આકાશમાં તો અધિકમાસ એમના કરતાં ભિન્નરૂપે આવે છે. આ બધા મિથ્યા અધિક માસો માનવા જેવા નથી કારણ કે સૂર્ય દક્ષિણાયનથી આરંભીને દક્ષિણાયનનો અંતિમ માસ એવડો થાય માને દક્ષિણાયનથી ત્રીસમો મહિનો ચંદ્રના હિસાબે અધિકમાસ થાય છે. સૂર્ય ઉત્તરાયનથી આરંભીને ઉત્તરાયન સમાપ્તિ સુધી જે અંતિમ માસ આવે તેજ ચંદ્રના હિસાબે અધિકમાસ થવો જોઈએ એવું આકાશવેત્તાઓને વિચારવાનું શેષ રહે છે એના સિવાય બાળ અધિક માસો આવી શકતા નથી પણ ગાડ-રિયાના પ્રવાહે આવે છે. આવી ભૂલો બધા માની રહ્યાં છે, એજ અજ્ઞાનતાની સાક્ષી રૂપે બડ જેવા વિજ્ઞાની ખગોળશાસ્ત્રીઓ જગતને કુત્રાડનારા થયા હોય તેવા દેખાય છે. આશ્ચર્યિકાનું સાધન એજ ખગોળશાસ્ત્રીઓ પંચાંગો દ્વારા નિર્માણ કરીને બંગલાઓના મોહમાં પડી ગયા છે. સ્વાર્થથી જ્રષ્ટ થયેલાઓ વિજ્ઞાની કહી શકાય તેવા હોતા નથી. એટલેજ આકાશ સંબંધી પ્રત્યક્ષ અનુભવ સૂક્ષ્મ-તાથી ન કરાવી શકે તેવા પંચાંગો પ્રગટ કરીને જડવાદની

બુનિયાદને મજબુત કરી રહ્યા છે. આજના પંચાંગોનો ગણિત રચુળ અને મહારચુળ છે.

આ પંચાંગોની તિથીઓને ક્ષય વા વૃદ્ધિ માનીને જે આત્મકલ્યાણ કરનારાઓ દલબંધી કરીને જૈનશાસન ની અપૂર્વ સેવા કરી રહ્યા છે તે બદલ મોક્ષદલ મલશે !

મિથ્યા ગણિતોની તિથીઓ આકાશથી વિપરીત રૂપે છે. એટલા માટે ધર્મક્રિયાઓ ક્ષય વા વૃદ્ધિએ લૌકીક પંચાંગો જ્યારથી માનતા થયા ત્યારથી અનેક ઝગડાઓ કરીને અખંડ શાસન રાખ્યું હોય તેવા જૈનાચાર્યાદિ સકલ સંધે બહુ સંસાર વધાર્યો હોય તેવા દેખાય છે. આજે પણ દલબંધી કરીને સહુએ વાઢાબંધી કરી ધાર્મિક ક્રિયાઓથી મોક્ષ માની રહ્યાં છે. એવી માન્યતા માનવા લાગ્યા ત્યારથી તિથીઓના નામે કુસંપો વધવા લાગ્યા અને એનાજ પરિણામે આજે પણ કુસંપોથી જૈનશાસનનાં નેતાઓ, આચાર્યાદિ અને ચિદ્વાનોએ સાચી સેવા કરવાથી સમકીત પામ્યા હોય તેવા લૌકીક પંચાંગો દ્વારા મોક્ષ મેળવી રહ્યાં હોય તેવા દેખાય છે. જૈનમતના આગમીય ગ્રંથો પૈકી સૂચી પ્રજ્ઞપ્તિ અને ચંદ્રપ્રજ્ઞપ્તિ સંબંધી બુદ્ધિહીન બનેલાઓએ અર્વાચીન પંચાંગો દ્વારા બાદરવા સુદે ૩નો ક્ષય માન્યો એ પણ પૂર્વાચાર્યોની પરંપરાગત આવેલો ચંડાશુચંકુ પંચાંગને ન માનવા જે સાહસ કયું તે પ્રશંસનીય નથી. એટલે પૂર્વાચાર્યોથી ચાલી આવતો માર્ગને વિચ્છેદ કરનારા એજ બુધવારીયા થયા છે. પૂર્વાચાર્યોની પરંપરાગત જોધપુરી ચંડાશુચંકુ પંચાંગમાં ગુરુવારે ચોથ ઉદયમાં અને પાંચમ અસ્તમાં છે એટલે સંવત્સરી સાચી વ્યવહાર પ્રણાલિકાએ આવેલી છે. જો જોધપુરી ચંડાશુચંકુ પંચાંગ ન માનવાની ઇચ્છાઓ એકથી એકાવન બધા આચાર્યદેવો બેગા થઈને નવું વિધાન કર્યા પછી ફેરફાર થઈ શકે. તે વિના ફેરફાર કરવો એ પણ લૌકીક ચિદ્રોહરૂપે ગણાય તેવો મિથ્યાત્વ છે.

ભવાભિનન્દી જેવા જૈનશાસનની સેવા કરનારાઓને એમ લાગે કે જૈનસિદ્ધાંતો વડે પંચાંગ નિર્માણ થાય તો અમે બધા ભેગા મળીને એક જથ્થાએ જે જે સાધન વિસ્તારપૂર્વક આપવા તૈયાર છીએ તો જૈન પંચાંગ બની શકે તેવી ધારણા સેવાકારી મહારાજશ્રી વીરવિજયજી હમેશા પ્રયત્નશીલ રહે એવી આશા પ્રાય છે.

ભવાભિનન્દીનું જે કાર્ય લડવા વગેરે અધર્મને પોષણ કરનારું હોય તો સંસાર બંધુ વધી જાય એટલે ભવાભિનન્દીથી વિપરીત બનીને જૈન આગમીય સિદ્ધાંતોની ખૂલ્લું શ્રદ્ધા થાય તોજ હમેશા માટે તિર્થાઓનો જગડો નોકળી જાય. બધાઓ એકસંપથી સંગઠિત થઈને જૈનશાસનોત્તતિ કરવા સારૂ વધુ ને વધુ આબ્યન્તર ત્યાગરૂપી સાચા ધર્મનું પોષણ થાય તો સંસાર પાતળો થઈને મોક્ષ જેવો આત્મા હલકો બની જતાં જરાય વિલંબ થઈ શકે તેમ નથી એટલે આબ્યન્તર શ્રદ્ધા હોય તોજ આ કાર્ય માટે વિશ્વાસ કરીને સાચી રીતે સકલસંધની સેવા કરવાની ઉદારતાપૂર્વક હમેશા આગે વધવાની પ્રેરણા થવી જોઈએ એવી નમ્રભાવે અખિલ ભારતના શ્રીસંધને પ્રાર્થના છે.

જૈનસિદ્ધાંતોમાં જ્યારે અધિકમાસ આવે ત્યારે પ્રથમ પોષ અને બીજી વાર અધિકમાસ અષાઠ આવે છે તે સિવાય અન્ય અધિકમાસો જે આવે તે સ્થળ અને મહારથુળ પ્રમાણભૂત માનવા જેવા હોય છે કારણ કે લૌકીકપંચાંગો માનવા પડે એટલે નગ્ન સત્યથી વેગળા માનવા પડે એજ મોટામાં મોટી ભૂલો કરનારા પ્રાચીન કરતાં અર્વાચીન પ્રત્યક્ષપંચાંગાદિમાં જે અન્ય મહિનાઓ અધિક આવે તે આકાશથી વિરોધાભાસી ગણાય તેવો ગણિત અસત્યની દુર્ણુદ્ધિવાળો એટલે મહારથુળ છે.

આ પ્રકારે વિચારવાનું કે વિક્રમ સંવત ૨૦૧૪માં પ્રાય પોષ માસ અધિક કરાય તો સારૂ અને લૌકીક પંચાંગોમાં આવણ માસ અધિક આવવા સંભવ છે, તે સ્થળ છે આ પ્રકારે જ્યોતિષ સંબંધી સૌરવર્ષ પ્રમાણ શુદ્ધ સૂર્યોદય

સમયે દક્ષિણાયનથી આરંભ થાય છે તેના અહોરાત્ર ૩૬૬ થાય છે. સૂર્યોદય સમયેથી સૌરવર્ષનો આરંભ થાય છે.

સૂર્યોદય શુદ્ધ સૌરવર્ષ પ્રમાણુ = ૩૬૬ અહોરાત્ર

૨૮૧ ટા. ૫=૩૦૧ હુત સ્થુલ સૌરવર્ષ = ૩૬૫=૧૫=૩૧=૩૧

આટલી ઘટિકાદિનો અંતર = ૪૪=૨૮=૨૬ એટલે એજ સ્થુળ અને મહારથુળ ગણિત છે પ્રાચીન ગ્રંથોના આધારે

અર્વાચીનકારોના અનુસારે વધારે અંતર પડે તેજ મહારથુળતાનો નમુનો છે. ગ્રહોના ઉદયારતમાં ૩ અહોરાત્રથી ૯ અહોરાત્રનો ફરક આવવા સંભવ છે ગ્રહોમાં ૩ મિનીટોથી ૧૫ મિનીટો સુધીનું અંતર થવા સંભવ છે આકાશમાં પણ ચંદ્રયોગ નક્ષત્રનો ફરક પડે છે એમ તિથીઓ ઉદય પ્રમાણભૂત થઈ શકે તેવી નથી હોતી. કારણ કે પ્રાચીનતામાં જે નગરો યા શહેરોના અનુસારે પંચાંગ બનાવવામાં આવે તે નગરો માટે પંચાંગ સારો, બીજા નગરો માટે ફરક આવવાનો છે એટલે ભિન્ન ભિન્ન ક્ષિતિજનાં અનુસારે દેશાન્તરીય સંસ્કૃતિથી સ્પષ્ટ સૂર્ય અને ચંદ્રની બાદબાકી એજ પરંપરાએ ચાલી આવતી સ્થુળ તિથીઓ છે.

જે નગરો યા શહેરોના પૂર્વ ક્ષિતિજથી પશ્ચિમ સંસ્કારો દેશાંતર થન કરીને સૂર્ય અને ચંદ્ર સ્પષ્ટ બાદબાકી એજ તિથીઓ માનેલી છે એમાં અમદાવાદની અપેક્ષાએ બનારસનો ટાઈમ મુદ્દો જે સૂર્ય અને ચંદ્ર સ્પષ્ટ કરાય તો તે મહારથુળ તિથીઓ ગણી શકાય છે. જે નગરના રેખાંશોથી દેશાન્તર કર્યા પછી પંચાંગો બધા શહેરોના યા જહલાવાર પૃથક થવા જોઈએ એવી ભલામણ કરવાની જે આશા છે તે સહુને વિચારવા જેવી છે. હવે આ પુસ્તક પ્રથમ ભાગરૂપે પ્રગટ કર્યો છે, સૌરવર્ષથી જે અષ્ટનોંચાઓ તર થાય છે. એ બધું બીજા ભાગાદિમાં સમય પર પ્રકાશ થશે એવી આશાના પ્રયત્નશીલ છીએ.

અસાધ્યતાનાં કારણે આ ગ્રંથમાં અશુદ્ધિયાં રહેવા પામી તેને માટે આમ જનતાને સુધારીને વાંચવાની ભલામણ છે. દુધમાંથી પુડા ન કાઢીને કેવલ ગુણગ્રાહી થવાની જરૂર છે. આવા વિચારોથી મનોમત્ન કરીશું તો સાહે.

જૈનસકલસંધને અને જૈનેતર સમાજના ખગોળ શાસ્ત્રીઓને નમ્રભાવે પ્રાર્થના છે કે તિથિઓ સંબંધી જૈનઆગમોનું જ્યારે વિસ્તારથી સાધન મલશે ત્યારે જૈનચંદ્ર વર્ષ પ્રમાણે પંચાંગ નિર્માણ થાય તો બહુજ પ્રચલિત છે. બધા સકલસંધાંગી સંગતન થાય તેવા પ્રયાસનો પુરૂષાર્થ વેગથી થશે તો જૈનશાસનમાં જયજયકાર વર્ષશે.

આજે જૈનશાસનનાં નેતારૂપે જૈનાચાર્યો ૧ થી ૫૧ કરતાં વધુ સંખ્યામાં ટોલાધારીઓ થઈ જેમ તેમ બોલતા વાર ન લાગે તેવા જૈનાચાર્યો ઘેરી શ્રીમદ્વિજય પ્રતાપ સૂરીશ્વરજીએ પંચાંગી આગમોની જગ્યા અધ્યાન હોય તેવા લખાણ લખીને મરીચીની જેમ ઘણા સસાર વધાર્યો છે, તે આ પ્રમાણે તપાગચ્છીય “શુદ્ધ જૈનપંચાંગ” કગટ કરાવીને ભાદરવા સુદ ૩નો ક્ષય અને બુધવારે સંવત્ ૧૯૨૧ બતાઈ તે અષાઢ સુદ ૧૫ થી ગણુતા ઉત્તપચાસ દલા ૧ થાય છે એજ ઉલ્લપ છે. પચાસ સંપૂર્ણ થવા જોઈએ. જૈનઆગમ પંચાંગ તૈયાર કરનાર એ આચાર્ય આગમ વિદ્રોહી તરીકે લખે છે કે પંચાંગી આગમશાસ્ત્ર અને ચંડાશુચંડુ મુજબ આ છે. એ જ્ઞાન્તિમય ઉત્સવના પ્રરૂપક થયા છે પંચાંગીથી સિદ્ધ ન થાય તો શું પ્રાચશ્વિત શ્રી સકલસંધના સમક્ષ લેવું પડશે યા આચાર્ય પદવીનો ત્યાગ કરવાની શરત હોય તો આ ખુદ્દી ચેલેજ આપ છું તે લેખીત ચર્ચા માટે તૈયાર થઈ બહાર આવો. અને કરણકૃતુલ્લના આધારે ચંડાશુચંડુ પંચગોના ગણીતોના ઉદ્ગારણોથી જો સિદ્ધ ન થાય તો શુદ્ધ થવા માટે પ્રાયશ્ચિતનો અધિકાર છે શુદ્ધ થઈને જૈનશાસનનું ભલુ યા મેવા કરશે કે? આ વિષયમ જોઓને લેખીત ચર્ચા કરવી હોય તેઓને ડાઘપણ સિદ્ધાંતોના આધારે યા કદંબનાઓ દ્વારા ખગોળગત એમ લખીને કરશે તેઓને માટે સેવાકારી વીરવિજય મહારાજ હમેશા સતત પ્રયત્નશીલ રહેવા પ્રાય સંભવ છે. આમ ખુદ્દી ચેલેજ સમજી લેવા ઉત્સુક બને લાઓને સમજવા માટે બસ છે અલં વિસ્તરેણું લેખીત ચર્ચા માટે સરનામું:-

મુનિશ્રી વીરવિજય

C/o શા. કૃતચંદ એમચંદ

મુ. પો. વલાદ, ઇસ્તે. મેદરા એ પી આર રેલ્વે (અમદાવાદ)

— છપાયેલા ગ્રંથો-કેટલાક અપ્રાપ્ય —

કથા ચતુષ્ટયી સંસ્કૃત

અજીતશાન્તિસ્તવનાવચુરી સહગુ.

આત્મ હિતોપદેશ

શ્રી ચૈત્યવંદન ગુરૂવંદન સામાયિક

શ્રી જૈન મંત્રશાસ્ત્ર સંગ્રહ

શ્રી સનાતન જૈન ખગોળ જ્યોતિષ

પ્રવેશિકા—પ્રથમ ભાગ

છપાશે:—

શ્રી સનાતન જૈન ખગોળ જ્યોતિષ

પ્રવેશિકાના અન્ય ભાગો

સરનામું:—સરસ્વતી પુસ્તક ભંડાર

રતનપોળમાં હાથીખાના અમદાવાદ ૧

મુદ્રક : રતિલાલ લાલચંદ સંત્રવી
રામકૃષ્ણ પ્રિ. પ્રેસ : ટાવર સામે : વિરમગામ.

